

---

## Polemika

---

# K „Ideji strukturální demokracie“ Miroslava Pauzy<sup>1</sup>

**Petr Ťoupalík**

toupalikp@gmail.com

### 1.

Není u nás snad sporu o tom, že Josef Ludvík Fischer (1894–1973) byl a zůstává jedním z neoriginálnějších československých myslitelů, jehož dílo – jako celek i v náhodně vybraných úryvcích – oslovuje čtenáře s podobnou vahou jako práce V. Černého či J. Patočky. Důvodem, proč diskuse jeho díla neprobíhá s podobnou vehemencí, jako je tomu v případě obou výše jmenovaných myslitelů, je pravděpodobně skutečnost, že jeho mimořádně zajímavému a fascinujícímu zjevu byla až dosud věnována relativně malá odborná i veřejná pozornost.<sup>2</sup> Fischerův životní příběh – neméně dramatický a poutavý než Černého či Patočky – zřejmě dosud neoslovil naši veřejnost natolik, aby J. L. F. vstoupil do symbolického pantheonu „paměti národa“ a našel své místo v jeho demokratické tradici. Bez tohoto přijetí mezi symboly jako by chyběla motivace překonat prvotní nepřístupnost, jež je dána komplexitou a svérázem jeho díla.

Tomuto pozapomenutí se zatím pokoušely vzdorovat jen drobnější studie, k jejichž vzniku přispěli zejména Fischerovi spolupracovníci, žáci a děti. K 100. a 105. výročí Fischerova narození byly vydány nesmírně cenné sborní-

---

1 Pauza, M., *Idea strukturální demokracie. Politická filosofie na principu respektu k Řádu skutečnosti*. Praha, Filosofia 2019. 849 s.

2 Doufejme, že ke změně této neblahé situace postupně přispěje i reedice klíčových Fischerových děl. V rozmezí let 2007 a 2013 vyšly prozatím tři výběry z jeho díla.

ky a uspořádány vědecké konference,<sup>3</sup> v roce 1994 bylo rovněž publikováno 2. vydání Fischerova *Případu Sokrates*.<sup>4</sup> Podnětné jsou také analýzy Fischerovy tvorby, které rozvinul Lubomír Valenta,<sup>5</sup> či monografie Veroniky Středové o českém strukturalismu, v níž autorka věnuje určitou pozornost i J. L. Fischerovi.<sup>6</sup> Publikovány byly i další studie či dílčí analýzy, které zde kvůli nedostatku místa neuvádím. Vesměs se však jednalo o drobnější příspěvky, a tak J. L. Fischer po mnoho let v obecném povědomí víceméně setrval ve škatulce kuriozity dějin našeho myšlení či postavy lokálního významu již neživé historie Olomouce a Brna.

Mezitím generace pamětníků, kolegů a žáků postupně ztrácí své přední členy. V listopadu 2020 zemřel Jiří Gabriel, v lednu tohoto roku odešel Lubomír Valenta. Proto lze na poli fischerovského bádání jen přivítat průlom, jaký po dlouhé době představuje první skutečně rozsáhlý příspěvek k tomuto tématu, *Ideu strukturální demokracie*, jejímž autorem je Miroslav Pauza (1951–2020). M. Pauza v této obsáhlé monografii velmi bohatě zúročuje své rozsáhlé znalosti (nejen) československé filosofie a nakladatelství *Filosofia* ji zcela po právu označuje jako autorovo opus magnum. Autor sám to zřejmě vnímal podobně, neboť knihu věnoval památce své matky a otce.

*Idea strukturální demokracie*, monografie na první pohled impozantní, na mě působí jako „osamělý balvan“.<sup>7</sup> Třebaže Miroslav Pauza stál poněkud osamoceně a k výše zmiňované skupině Fischerových spolupracovníků a žáků nepatřil, byl i on poznamenán jejím osudem: být osamoceným nositelem živé znalosti filosofie J. L. Fischera. Do tohoto poněkud pochmurného kontextu tak musíme zařadit i jeho poslední práci. K tomu nás vede i její tón. Nepotlačitelným podmalováním *Ideje strukturální demokracie* je totiž pocit konce, který jako by pohlcoval vše. Jako by celá tato kniha byla sice marným, ale přesto hrdým gestem jednoho z posledních držitelů velikého odkazu, který v době Pazuzovi-Fischerovi tak cizí nespravedlivě zapadl. Descendence,

3 Gabriel, J. (ed.), *Hledání řádu skutečnosti. K stému výročí narození J. L. F.* Brno, Masarykova univerzita 1994. Štěpán, J. (ed.), *J. L. Fischer a filozofie XX. Století. Sborník prací k 100. výročí narození.* Olomouc, Univerzita Palackého 1996. Musil, J. V. (ed.), *Josef Ludvík Fischer: 6. 11. 1894 – 16. 2. 1973. Sborník příspěvků ze semináře k 105. výročí narození.* Olomouc, Vlastivědná společnost muzejní 2001.

4 Fischer, J. L., *Případ Sokrates*. 2. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 1994. V tomto vydání byla publikována i studie J. Zumra „Josef Ludvík Fischer – občan a filosof“ (tamtéž, s. 165–170).

5 Valenta, L., *Sebrané spisy*. Sv. I: Česká filozofie. Ed. P. Chudárková – R. Kuca – O. Močkor – M. Müller – F. Tvrďý. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2017.

6 Středová, V., *Strukturalismus v českém historickém myšlení*. Hradec Králové, Univerzita Hradec Králové 2014.

7 Parafraze se vztahuje k Fischerovu *Zrcadlu doby*, které pojednává v obdobném duchu o prezidentu Masarykovi. Srov. Fischer, J. L., *Zrcadlo doby. Abeceda skoro filosofická*. Ed. K. Komárková. Olomouc, Votobia 1996, heslo „Osamělý balvan“, s. 9–10.

katastrofa, entropie jsou posledním zvoláním Miroslava Pauzy, které se před čtenářem vyjevuje v (jeho) J. L. Fischerovi.

Josef Ludvík Fischer věnoval Františku Krejčímu v roce 1931 své *Základy poznání „Z úcty i v nesouhlasu“*. Podobně by se dal označit i tento můj příspěvek, který z pozice úcty postupně rovněž přechází do nesouhlasu a polemiky. *Idea strukturální demokracie* Miroslava Pauzy by skutečně neměla zapadnout, ale žít – jak se domnívám – může jen v polemikách.

## 2.

*Idea strukturální demokracie* vyčerpávajícím způsobem zařazuje Fischerovu osobnost a dílo do světa první republiky. Osou Pauzova výkladu je rozsáhlé srovnání J. L. Fischera s Tomášem Garriguem Masarykem, které se v textu stále znovu vrací a je napříč knihou užíváno jako referenční bod. Fischerova vlastní tvorba je při tom pojímána jako kritický pandán Masarykova díla. Naopak reflexe Fischerových osobnějších a formativních kontaktů v knize takřka chybějí, což může být poměrně překvapivé vzhledem k dostupnému vydání Fischerových *Listů o druhých a o sobě*.<sup>8</sup> Tato skutečnost není vadou Pauzovy monografie, pouze vyznačuje její hlavní zaměření na celek dějin československého myšlení a možná je spojena i s autorovým implicitním očekáváním, že čtenář je již s Fischerovou tvůrčí osobností částečně obeznámen.

*Idea strukturální demokracie* rýsuje rozsáhlé interpretační rámce a nabízí autorovy osobité pohledy na celek Fischerovy tvorby. V tomto ohledu je Pauzova monografie neocenitelná i pro ty, kteří s jeho interpretací Fischera nemohou souhlasit. Podněcuje totiž čtenáře k zaujetí vlastních pozic vůči Fischerově filosofii, kterou je poměrně obtížné v celém jejím rozsahu i hloubce uchopit. Můžeme proto o Pauzově monografii směle mluvit jako o zakladatelské práci, která napříště bude nutně předcházet každému serióznímu studiu Fischerova díla. Toto konstatování má ovšem svá omezení.

Fischerova noetika a metoda je Pauzou detailně a přehledně shrnuta. Mimořádně zajímavá jsou pak i rozsáhlá srovnání například s přístupem E. Husserla či M. Horkheimera a T. Adorna, která překonávají československý horizont a spojují Fischerovu filosofii s obecnějším trendem zkoumání krize věd, kultury a evropské civilizace. Čtenáře těchto skutečně vyčerpávajících rozborů zpočátku snad i napadne, že na konci mnohasetstránkové knihy již nebude co u J. L. Fischera zkoumat. Velmi záhy si ovšem povšimne i pesimistických a platonizujících distorzí Fischerovy filosofie, jež charakterizují Pauzovu interpretaci. Základy tohoto přístupu jsou položeny již „Před-

8 *Listy* jsou Fischerovou nesmírně otevřenou, věcnou, ale i osobně velmi podrobnou autobiografií. Fischer, J. L., *Listy o druhých a o sobě*. Ed. J. Opelík – J. Šulc. Praha, Torst 2005.

mluvou“ a zmíněnými rozborů noetiky a metody. V masivu dalších – bohužel nečleněných – kapitol pak nabývají tyto tendence na intenzitě a výklady se v textu postupně stále více stáčí od Fischerova přístupu k vlastnímu náhledu autora.<sup>9</sup> Nikoliv ovšem v míře dostačující k tomu, aby monografie dokázala konstruktivně překonat stíny vrhané problematickým návrhem Fischerova Řádu skladebného.

Platóna<sup>10</sup> Pauza považuje za zásadní zdroj inspirace Fischerovy politické filosofie, přestože se k němu Řád skladebný, v tomto ohledu hlavní Fischerovo dílo, přímo neodkazuje. Takový přístup rozhodně není neoprávněný. Antická filosofie byla Fischerovou celoživotní vášní a Sókratův příklad v Platónově podání nepochybně utvářel jeho pojetí role filosofa a člověka ve světě.<sup>11</sup> Na druhou stranu můžeme absenci platónských odkazů vyložit i jako zaujetí distance vůči Platónovi, číst ji jako Fischerovu vlastní potřebu uniknout z gravitačního pole utopických návrhů a „logicismu“, resp. „racionalismu“ antického filosofa.

Takové pojetí ale Pauza nezvažuje. Naopak čím více se sám promítá do látky své knihy, tím rozhodněji staví Fischera na pozici platonismu. Zdá se až, jako by jeho Řád skladebný měl Miroslavu Pazovi pouze nahradit to, co mu jako „pozitivní řešení“ krize Evropy chybělo u Husserla. Dochází přitom až k extrémním náhledům, jež se promítají zejména v pasážích, kdy začíná Fischerův přístup – pesimisticky – odmítat. Na konci *Ideje strukturální demokracie* se pak – i přes sugestivně položenou otázku, zda Fischer „naši přítomnost nepředběhl“<sup>12</sup> vysloveně vnucuje čtenáři dojem, že skladebná filosofie je pouze vyhaslou kuriozitou z dějin československého politického myšlení, která nemá další potenciál.

9 Miroslav Pauza intervencí svého myšlení do Fischerova netají. Srov. např. „... bude nezbytné přistupovat k vlastním Fischerovým formulacím i závěrům jako k materiálu, který je především teoretickým východiskem k samostatnější reflexi. Práce historika filosofie se tak do jisté míry promění v práci systematika.“ Pauza, M., *Idea strukturální demokracie. Politická filosofie na principu respektu k Řádu skutečnosti*, c.d., s. 332.

10 Tamtéž, s. 540.

11 Viz například epilog práce „O pravdách a filosofech“, který je příznačně nadepsán „Platoni amico“ a tuto osobní orientaci autora dobře vyjadřuje: „Znepokojován určením svým, hledám řád, ježž bylo by naplnit mně... Ale když práce je hotova a dílo zřím vychladlé před sebou, když zahledí se na mě lhostejně a cize, tehdy teprve mě přepadá tesk: po čemsi, co mělo být vysloveno, a nebylo, po nevysloveném a nevyslovitelném: po dokonalosti. Tehdy vždy raní mě v oči obraz jeskyně a zajatců v ní, šalby stínů a příslibu slunečního jasu, tehdy kdosi mi šeptá o dokonalosti, prý jediném jsoucnu, řečí svůdnou a vzrušenou vypráví o plnosti bytí, o touze bez konce jednou dospěti k ní... A znovu se vydávám za novou prací, za novým dílem, za nevyslovitelným. A za novým smutkem.“ Fischer, J. L., *O pravdách a filosofech*. In: *Týž, Výbor z díla I*. Ed. S. Fischerová – J. Šulc. Přel. J. Kranát – T. Stejskal. Praha–Olomouc, Academia 2007, s. 364–365.

12 Pauza, M., *Idea strukturální demokracie. Politická filosofie na principu respektu k Řádu skutečnosti*, c.d., s. 797.

## 3.

Důležitou Fischerovou výkladovou pozicí je „vpád barbarů“,<sup>13</sup> který ve čtyřech vlnách (osvícenství, darwinismus, marxismus, pragmatismus) rozvrátil dědictví teokratického řádu středověku. Tato skutečnost není ovšem Fischerem vnímána čistě negativně – barbar je člověkem bez starých předsudků, který uvolňuje místo novému svobodnému rozvoji. Fischer je filosofem krize, jejíž pomnutí znamená svým způsobem konec života – buď úplným zánikem, anebo mrtvolným klidem. Zde přichází Fischerova výzva k tvořivosti umožněné krizí. V druhé části knihy Miroslava Pauzy se už ovšem setkáváme pouze s jeho verzí Fischera, která touží – v paralele s Husserlem – „zastavit čas“ novým řádem nadčasové filosofie.<sup>14</sup>

Ve své interpretaci Miroslav Pauza velmi správně zdůrazňuje problematické rysy Fischerovy filosofie, její nuance, ambivalence i dobrodružné intelektuální výpravy po argumentačních liniích kritiků demokracie. Činí to však způsobem, který se v celku *Ideje strukturální demokracie* zřetelně vychyluje k pojetí J. L. Fischera jako myslitele, na němž zanechaly určitý temný otisk. Fischer se v podání Miroslava Pauzy stává nostalgikem tesknícím po středověku, který inklinuje k ideologiím konzervativní revoluce a pohybuje se na hraně autoritářství. Stává se strukturalistickým platonikem, elitářem, který neváhá vážít hlasy a považovat lidskou důstojnost až za produkt zásluh v rámci „hierarchie údělů“. Stává se prorokem nezadržitelné katastrofy a descendance Evropy, který proti popperovské vizi staví svou „uzavřenou společnost“, v níž je realita shora podřizována idealitě. Nadto je integrálním nacionalistou přečnujícím geopolitický význam Československa a víceméně korporativistou či blízcemem stavovského uspořádání. Dokonce částečně otevřeným argumentaci B. Mussoliniho.<sup>15</sup> Tento Fischer občas hraje roli jakéhosi beranidla, které umožňuje Miroslavu Pazovi kritiku jeho vlastní doby. Na jiných místech se zase zdá, jako by měla být kontrastem vůči tomuto Fischerovi poměrně konzervativní ponorná kritika, procházející podložím *Ideje strukturální demokracie*, postavena pro čtenáře do kompromisnějšího světla.

13 Fischer, J. L., Útěk před starou filozofií. In: týž, *Výbor z díla I*, c.d., s. 367–376.

14 Pauza, M., *Ideje strukturální demokracie. Politická filosofie na principu respektu k Řádu skutečnosti*, c.d., s. 394. Fischer přitom čas neusiluje zastavit, pouze poukazuje na vrcholné propojení se životem, které zažíváme, když kvůli tvůrčí činnosti ztratíme povědomí o čase. Fischer, J. L., *Třetí stupeň*. In: týž, *Výbor z díla II*. Ed. S. Fischerová – J. Šulc. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2009, s. 75.

15 Pauza, M., *Ideje strukturální demokracie. Politická filosofie na principu respektu k Řádu skutečnosti*, c.d., s. 336–337; s. 394; s. 429; s. 512; s. 540; s. 543; s. 558; s. 589; s. 627; s. 685; s. 694 aj.

*Idea strukturální demokracie* posléze vrcholí stejnojmennou kapitolou věnovanou rozboru Řádu skladebného.<sup>16</sup> Ten představuje u Fischera, jinak velmi důsledného a strážlivého myslitele, moment ikarovského pádu. Svým způsobem nás autorova živelná fixace na Řád skladebný pravděpodobně připravila o mnoho filologických, antropologických a sociologických reflexí či samostatně rozvinutých analytických momentů. Ty by měly jistě perspektivnější potenciál, působily by méně cize a snáze získávaly slovo i v naší době. Je ovšem třeba zároveň zdůraznit, že vize Řádu skladebného – resp. touha po jeho důsledném vypracování – byla podmínkou sine qua non celého mimořádného Fischerova díla a osou, která svým směřováním zakládá jeho originalitu.

Když Fischer po množství předchozích pečlivých analýz konečně dospívá až k Řádu skladebnému – vyplňuje náhle tento řád celý horizont strukturou „optima“. Vypjatost formulace Řádu skladebného, v němž (pouze) na první pohled zaniká autorův personalismus pod masivem struktur, zastíňuje vše předcházející a strhává k sobě pozornost čtenářů. Svou extrémností i kuriózností rázem zneprístupňuje celé Fischerovo dílo a čtenáři hrozí, že si ve volbě „vše, nebo nic“ jednoduše vybere odložení Fischera na hřbitov dějin politické filosofie. Opačný postup je ovšem případnější – jde o to dokázat ocenit Řád skladebný právě kvůli tomu, co k němu vedlo. Poté můžeme v této odvážné koncepci nalézt inspirativní momenty a rozpoznat analytické podněty, jež nacházejí své místo i v současné teorii demokracie. Naznačeno je například „prázdné místo moci“ (C. Lefort<sup>17</sup>), udržované vládou duchovní. Řád skladebný je sám o sobě nastolením určité „kontra-politiky“ (P. Rosanvallon<sup>18</sup>), která má veřejnou aktivitou svázat „ducha tíže“ (diktát ekonomických a mocenských „nutností“). Pozornost je věnována konstrukci strukturálního konsensu a jednotlivých společenských kolektivit, mocenských a obranných morálek či řetězení požadavků za působení charismatických sankcí (E. Laclau, Ch. Mouffe<sup>19</sup>).

Fischer se k nedosažitelnému optimu Řádu skladebného stále znovu obrací a usiluje i po zkušenostech druhé světové války o jeho noetické podložení. Bylo by však až příliš zjednodušující považovat tuto snahu jen za další z řady platónských variací. Vnitřní rozpornost Fischerovy (melioristické) pozice, z níž hodnotí moc rozumu na tomto světě, nám totiž umožňuje mnohem

16 Nejplnější formulaci Řádu skladebného nalezneme v *Krisi demokracie*, ovšem předběžně načrtnutou ji nalezneme již o rok dříve v *Zrcadle doby*, konkrétně v rámci hesla věnovaného demokracii. Fischer, J. L., *Krise demokracie*. Ed. P. Klener. Praha, Nakladatelství Karolinum 2005; Fischer, J. L., *Zrcadlo doby*, c.d., heslo „Demokracie“, s. 25–65.

17 Lefort, C., *Otázka demokracie*. Přel. J. Vargovčíková. PLAV, 2013, č. 3, s. 5–12.

18 Rosanvallon, P., *Counter-Democracy: Politics in an Age of Distrust*. Transl. A. Goldhammer. Cambridge, Cambridge University Press 2008.

19 Laclau, E. – Mouffe, Ch., *Hegemonie a socialistická strategie. Za radikálně demokratickou politiku*. Přel. R. Převrtil. Praha, Karolinum 2014.

konstruktivnější čtení jeho koncepce. Tento rozpor je existenciální, a po všimneme-li si tragického optimismu, který byl Fischerovým životním přístupem, stává se celkem vskutku mimořádné hodnoty. Bez ohledu na malost možností a bídu situace člověk potřebuje k výstavbě své osobnosti i společnosti, v níž žije, svůj ideál. Právě tento ideál je nutnou podmínkou toho, aby se vůbec mohl projevit, naplnit svůj život i svůj úděl. Proto má v lidském životě důsledně vypracované optimum vždy své místo.

Mezi vědomými omezenosti lidských možností a idealitou fischerovského optima však podle mého názoru není možné vytvořit krátké spojení prostřednictvím racionalismu platonizující ražby. Miroslav Pauza však právě toto činí, protože jemu tragický optimismus osobnosti zhořkl v takřka ryzí katastrofismus celé civilizace. Proto se mu Řád skladebný zdá odtržený od světa a shora na něj uvalovaný, proto se domnívá, že kvůli němu ve světě už nezbyvá místo pro tvůrčí naději umožňující změnu našich životních podmínek k lepšímu. Pokud pozorně vnímáme katastrofické ladění *Ideje strukturální demokracie*, pak výše zmíněný závěr Miroslava Pauzy, že Fischer předběhl i naši přítomnost, odkazuje jeho význam do jakési postapokalyptické budoucnosti naší civilizace. Naopak pro přítomnost je Pauzův Fischer potvrzen v roli historické kuriozity, která čeká až za obzorem jako její truchlivý žalobce.

Nesouhlas s touto interpretací, který zde vyjadřuji, ovšem nezpochybňuje cenu takového podání Fischerovy filosofie. Naopak – je vždy třeba brát v potaz, že v tomto případě se jedná o velmi kontroverzního, svými nuancemi až nebezpečného autora, který nesmí být v tomto ohledu podceněn. Pochmurný obraz, který *Idea strukturální demokracie* nabízí, může sloužit jako generátor znepokojení a otázek i tam, kde si čtenář už myslel, že Fischerovi rozumí. Rozhodně pak nedovolí přehlédnout rizika obsažená ve skladebném pojetí či odfiltrovat extrémní výklady kontroverzních míst jako nepravděpodobné. Čtenáři však vliv, který na výklad má katastrofický pesimismus Miroslava Pauzy, neunikne. Pauzův pesimismus se dostává do přímého rozporu s vlastním směřováním Fischerovy filosofie tak jasně, že sám představuje účinný korektiv jeho výkladu.

Josef Ludvík Fischer byl ve svých pozdních letech jistě velmi zklamán a zraněn. Přesto na něj jeho kolegové a žáci vzpomínají jako na „věčné dítě“, nikoliv proroka katastrofy. Ještě v roce 1969, když už musel být podpírán při chůzi, cestoval například do Francie, aby své nadějně žáky-emigranty přiměl alespoň formálně podat své práce k obhajobě v Olomouci. Důvodem bylo jeho přesvědčení, že si náš národ nemůže dovolit tolik vln emigrace po sobě. Fischer tedy nestál před horizontem vyplněným katastrofou. Až do svého penzionování v 75 letech se intenzivně věnoval pedagogické práci, která je zaměřena k budoucnosti vlastně ze samé své podstaty. I v textu „O neklidu

v kultuře“ z roku 1970, který sám Miroslav Pauza označuje za Fischerovu filosofickou závěť, se projevuje jako myslitel krize a otevřených konců<sup>20</sup> – a osobní vzpomínka L. Valenty na Fischerova slova, která pronesl jen pár dní před svou smrtí, tuto orientaci podtrhuje.<sup>21</sup>

Fischerův tragický optimismus neumožňuje pevnou fixaci k platonismu. Ve svém článku „O úpadku tragiky“ dokonce poznamenává, že řád skutečnosti – v němž Miroslav Pauza nalézá „shora“ promítanou idealitu – se neustále mění a je nám v plnosti nepřístupný. Náš úděl může být podle Fischera naplněn pouze tehdy, pokud se nám podaří nepodlehnout přesvědčení o nezměnitelnosti našich podmínek, nezamilovat se do úpadku a temných barev a neutíkat před nimi k lacinému zabavení.<sup>22</sup> Zásadní poselství jeho filosofie pak dobře ilustruje vzpomínka jeho dcery Violy Fischerové: „Jemu vděčím za to podstatné zrnko, z kterého vyrostla moje důvěra v Boha. On sám ji přiznával bolestně. Jednou, když jsem se ho ptala, jak to bylo myšleno se zvířaty, jež nám Bůh svěřil, řekl, že on sám se nemůže smířit se systémem, kde jeden požírá druhého. A proto svůj filosofický systém nechává otevřený.“<sup>23</sup>

Miroslavu Pazovi se podařilo zachytit snad vše, čím je Fischer potenciálně problematický a odsuzovaný k marginalitě. Z „negativní“ četby *Ideje strukturální demokracie* pro mě osobně vysvítá, že Fischerův nejcennější přínos pro naši společnost nespočíval v jím navrženém „optimu“, ale v jeho životním přístupu a důsledných reflexích, jichž je Řád skladebný pouze nedokonalým, jednostranným, lidským – až příliš lidským – výrazem. Tomuto přístupu se však Miroslav Pauza z výše naznačených důvodů věnuje pouze okrajově a opakovaně se upíná k Fischerovu utopickému momentu.<sup>24</sup> Mámeli ovšem velikána československé filosofie ve Fischerovi objevit, musíme se zbavit fascinace Řádem skladebným, který nás nutí přijmout buď vše, nebo nic, a věnovat mnohem větší pozornost Fischerovým „předběžným zkoumáním“, „prolegomenům“ a základnímu tónu. Můžeme pak s jeho dílem v oblasti teorii demokracie nakládat podobně jako například s jednotlivými inspiracemi vybranými z prací C. Schmitta či A. Gramsciho.

Miroslav Pauza si zvolil ve svém vrcholném díle jiný, neméně potřebný úkol, který je v této fázi našich zkoumání snad dokonce potřebnější: napsat ucelenou monografii, která by skladebnou filosofii v historických souvislos-

20 Fischer, J. L., O neklidu v kultuře. In: týž, *Výbor z díla II*, c.d., s. 676–689.

21 „... věřím, že vy mladí se toho vítězství rozumu dočkáte.“ Valenta, L., *Sebrané spisy*. Sv. I: Česká filozofie, c.d., s. 162.

22 Fischer, J. L., O úpadku tragiky. In: týž, *Výbor z díla III*. Ed. S. Fischerová – J. Šulc. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2013, s. 601.

23 Fischerová, V., Prožitek otce. In: Gabriel, J. (ed.), *Hledání řádu skutečnosti. K stému výročí narození J. L. F.*, c.d., s. 74.

24 Pauza, M., *Ideja strukturální demokracie. Politická filosofie na principu respektu k Řádu skutečnosti*, c.d., s. 789.



tech obchvátla jako komplexní a nuancemi prokvetlou ambivalenci, třebaže vyjádřenou v řádu. *Idea strukturální demokracie* je samozřejmě silně poznamenána osobním naturelem a situací svého autora, ale zároveň i údělem „zakladatelské publikace“, která musí obsáhnout na jednom místě snad až příliš a nemůže pominout nejvýraznější rysy probírané látky, i když by mohly překrývat daleko zajímavější podněty. Tohoto úkolu se však Pazova monografie zhostila vyčerpávajícím způsobem a s velkou přidanou hodnotou. Dokázala podnětně a plasticky vyznačit kritická místa, jejichž početnost a zrádnost by jinak okolo Fischerovy filosofie zakládala takřka „nedobytnou pevnost“ či „minové pole“ pro ty, kteří se k ní nově snaží proniknout.

V pracích autorů, jejichž studie jsou zařazeny do výše zmíněných fischerovských sborníků, jsou tyto problematické úseky povětšinou smírně vyřešeny – s pochopením pro Fischerův tragický optimismus. Tato řešení se však opírají o takřka nezprostředkovatelné znalosti a zážitky, které se s Fischerovou literou – často až kontraproduktivně provokativní – mohou svým způsobem bít, a tedy znejistovat „zvnějšku příchozí“. Pazova kniha se tak stává potřebným protipólem této kritické, ale přece jen důvěrné snahy kolegů, žáků a potomků o udržení odkazu J. L. Fischera. *Idea strukturální demokracie* obnažuje i ta potenciálně nejbolestivější místa, a nepochybně se tedy stane pevným výchozím bodem dalšího studia skladebné filosofie, i kdybychom se od ní měli pouze odrazit ve směru jiné vlastní interpretace.